పట్నవాసం

బైతు మామయ్యకు పట్నం చూడాలని ఎన్నాళ్ళ నుంచో కోరిక. ఆయన జీవితమంతా 'రైలుకట్ట ప్రక్కగా పొలాల మధ్య కలుగుల్లోనూ బొరియల్లోనూ గడిచిపోయినది. ఆజీవితంలో ఆహారం సంపాదించుకోవటమూ, పాములకు అందకుండా తప్పించుకోవటమూ, పొట్టనింపుకోవటమూ, నిద్ర పోవటమూ, పాటుపడడమూ, విశ్రాంతి తీసుకోవటమూ తప్ప ఇంకేమీ లేదు.

రోజూ రైళ్ళు పెద్ద మోత చేసుకుంటూ వచ్చేవి వెళ్ళేవి. అవి పట్నంపొయ్యే రైళ్ళూ, పట్నంనుంచి వచ్చే రైళ్ళూ. అప్పుడప్పుడూ ఆకాశంలో విమానాలు ఎగిరేవి. వాటికి కూడా ఏదో పట్నంతో సంబంధమున్నదని మామకు తెలుసు. నాలుగైదేళ్ళ క్రితం బైతు మామయ్య చెల్లెలు సాహసించి పట్నం వెళ్ళిపోయింది. ఆ తరవాత దాని జాడే తెలీదు.

పట్నం జూచినట్టు అవుతుంది, చెల్లెలి సంగతి కనుక్కున్నట్టు అవుతుందని ఒకనాటి రాత్రి మామ పట్నం బయలుదేరాడు. అట్టే పెద్దదూరం ఏమీ లేదు. ఏడెనిమిది మైళ్ళ లోపు. గట్టిగా కాలుసాగిస్తే రెండు గంటల ప్రయా-

ణము. కాని మామ పల్లెటూరువాడు కావటంచేత దారి వెంబడి ఉండే చోద్యాలన్నీ చూస్తూ బయలుదేరాడు.

కొంతదూరం వెళ్లాక రైలుకట్టనానుకుని ఒక చిన్న మడుగు కనిపించింది. ఆ మడుగొడ్డున రెండు మూడు బుల్లి కప్పలు ఆడుకుంటున్నాయి.

"తల్లి ముండ ముయ్యా! ఈ కప్పలు ఒక్కనాడన్నా ఒళ్ళువొంచి పనిచేసినపాపాన పోవు. రేపటిమాట ఎట్టనాఅన్న విచారమే లేదు. వీటి జన్మ చెడా!" అని తిట్టుకున్నాడు మామ.

మరి కొంచెం దూరాన లెవెల్ క్రాసింగ్ దగ్గర గేటు మూసేశారు. ఎర్రదీపం ధగధగ లాడుతోంది. ఆ దీపం కాంతిలో లారీ ఒకటి నిలబడి వుంది. లారీమీద బస్తాలు వేసి ఉన్నాయి.

పైతు మామ మీసాలాడించి, ముట్టెఎత్తి వాసన చూసి "వొడ్లు" అనుకున్నాడు. చప్పున మామ లారీ వెనక మటుకు చేరి ఒక్క గంతుతో లారీ అంచు పట్టుకుని లోపలికి ఎక్కి బస్తాలమధ్య ప్రవేశించి, ఒకొక్క బస్తానుంచి మోసరాకు రెండేసి గింజలు బయటికి లాగి కొరికి, నాణ్యం చూసి తుబుక్కున పొట్టు ఉమ్మేసి, లోపలి గింజ ముందుపళ్ల మధ్య మరబట్టి, "ఎబ్బె, నాసిరకం! ఇదిగో, ఈ పాటి అయినా వుండాలి గింజ. ఈ గింజకూడా ఏమంత ఘరవాలా, అయినా మా పొలంగింజ కివన్నీ దిగదుడుపే" అనుకోసాగాడు.

లారీలో చాలా బస్తాలున్నాయి. మామకు నోటినిండా పని. ఈ హడావిడిలో మెయిలు వెళ్ళిపోయిన సంగతి మామకు లీలగా మాత్రమే తెలుసు. అంతవరకూ

స్థిమితంగా ఉన్న లారీ ఒక్కసారిగా ట్రుమనటమూ, మామకు ఒళ్లంతా సలపరించినట్టు కావటమూ తెలిసివచ్చే సమయానికి లారీ కదలనే కదిలింది.

"సరే, పోనీలే. ఎక్కడాగితే అక్కడే దిగొచ్చు" అనుకున్నాడు మామ. చెయ్యి మించినదానికి విచారించే అలవాటు లేని కారణంచేత సరిపెట్టుకున్నాడేగాని మామకి ప్రయాణం ఎంతమాత్రమూ సుఖంగా లేదు. ఎందుకొచ్చిన లారీ? ఒళ్ళంతా ఒకేమయిన అదురుడాయె. ఎటు పోతున్నదీ చుట్టు ప్రక్కల ఏం జరుగుతున్నదీ చూడొల్లగాదాయె! ఇక్కడాగా, అక్కడాగా! ముక్కుసూటిగాపోయి చావదుగా, ఇటుతిరగా, అటుదిరగా!

మామకు పొట్ట నిండిందిగాని సుష్టుగా తిన్నామన్న సంతృప్తి రాలా. "ఇంటికాడ తిన్నదారి వేరు, బయాట ఎంగిలిపడ్డదారి వేరూ" అనుకున్నాడు మామ మీసాలు తుడుచుకుని, దవడలు చప్పరిస్తూ.

లారీ ఆగింది. మామ వెనకతలుపుమీదినుంచి తొంగి చూసేసరికి యమధర్మరాజువలె ఎవడో ప్రత్యక్షమైనాడు.

"నీయిల్లుపడా! నువ్వుకూడా చేరావ్?" అన్నాడు యమధర్మరాజు మామతో అమర్యాదగా.

వాడి చేతిలో ప్రస్తుతానికి ఆయుధం లేకపోవటం గమనించి మామ తాపీగా తలుపు దిగి రోడ్డు ప్రక్కకు జారాడు.

"ఏమిట్రా అది?" అని మరోగొంతు వినిపించింది

"పోతంత ఎలికె ఇటుగా లగెత్తింది, లారీలోనుంచి

దూకి" అన్నాడు యమధర్మరాజు, చీకట్లో మామను గుర్తించ లేక అటూ యిటూ చూస్తూ.

"ఇంకేం పట్నం చేరనే చేరా" అనుకున్నాడు మామ. రోడ్డు మైదానంలాగా సాఫీగావుంది. దారికటూ యిటూ ఎంతలావు ఎలుకకూ కొరుకుడు పడని గోడలూ ఎత్తయిన పళ్యాన్నూ.

'ఇదేనా పట్నం? ఒక గడ్డిమేటిలేదు. ఒక కంచె లెదు. వడ్లపురిలేదు. ఏం పట్నమిది? అనుకున్నాడు మామ, నడిచి ముందుకు సాగుతూ.

రోడ్డు నిర్మానుష్యంగా వుంది, కాళ్ళక్రింద ఎక్కడో నీరు ప్రవహించే చప్పుడు. ఎక్కడా ఎలుకదాగే చీకటి కోణం లేదు. వీధివెంట అంతూ పొంతూ లేకుండా బారుగా దీపాలు, వీధి పొడుగునా కష్టపడి పరిగెత్తి మలుపు తిరిగే సరికి మళ్ళీ అటువంటిదే ఇంకో వీధి.

"ఈ పట్నం ఈ లెక్కన ఎంతదూరం ఉన్నట్టు? ఇందులో కష్టపడి పనిచేసే ఎలుకలేం బతికేట్టు? మా నాయుడిగారి పొలం ఉందంటే అందులో ఏమూల ఎవరున్నది, ఎప్పుడేం జరిగేది క్షణంలో మా అందరికి తెలుస్తుంది గదా? ఈ పట్న మహారణ్యములో ఈ గోడలమధ్య ఎవరిని ఏ పిల్లిగంతు మెడకొరికినా అతీగతీ ఉండదే?" అనుకున్నాడు మామ.

ఈ విధంగా ఆలోచించుకుంటూ ముందుకు పరుగెత్తే మామ కాళ్ళనిగడదన్ని అట్లాగే నిలబడి నిశ్చేష్టుడై కొయ్యబారి, ఒళ్ళంతా లారీ అదురుకు కంపించినట్టు కంపిస్తూ

మీసాలు నిక్కబొడుచుకుని మూతి పైకెత్తుకుని ఒక్కొక్క అడుగే ముందుకు వెయ్యసాగాడు. అంతదూరంలో వీధికి అడ్డంగా ఇంతలావు పందికొక్కు శవం కనిపించింది.

"అరెరే! కలికాలం!" అనుకున్నాడు మామ. జన్మెత్తిన పందికొక్కుకు చావంటూ రాసిపెట్టి ఉన్నమాట మామకు తెలీందికాదు. కాని ఇది వాటి చావుకాదే, దారుణహత్య. ఈ పందికొక్కు ఒక వార్ధక్యంవచ్చి, తిండిలేక ఎండి చావలేదు. ఏ తాచో, జెర్రో, మింగి చావలేదు. తినగూడనిది తినో చెయ్యగూడని పని చేసో చావలేదు. ఎవరో దుర్మార్గులు నిండు ప్రాణాన్ని నిలువునా తీశారు. చంపి లాగి అవతల పారేశారు—మిగిలిన పందికొక్కులూ, ఎలుకలూ కనపడ్డారుగా ఉండగలందులకు!....

2

మామ ఆ రాత్రి ఎన్ని వీధులు తిరిగాడో, ఎంత అలిసిపోయినాడో లెక్కలేదు. తిరిగిన వీధే తిరిగినట్టుంది. చూసిన దీపాలే చూసినట్టుంది. అక్కడక్కడా పెంట పోగుల్లో తినటానికేదైనా దొరికింది కాని ఇది తిండా? ఎబ్బే, రెండు రోజులా తిండి తింటే కాళ్ళు పీక్కుపోయి నీరసం రాదూ?

మామ కిప్పుడు మరొక దిగులుకూడా పట్టుకుంది ఈ మహారణ్యములో తన చెల్లెలూ, పిల్లలూ ఎక్కడున్నారో

తెలుసుకోవటం సాధ్యమా? వాటిమాట. ఎవర్నన్నా అడిగి కనుక్కుందామన్నా, ఎవర్నన్నా అడగటం, ఎవరు చెబుతారు?

మామ ప్రశ్నకు సహజంగానంగా రోడ్డు అవతలపక్క కిచకిచమని శబ్దమయింది. మామకు ఒక్కసారిగా ప్రాణం లేచివచ్చి అటువేపు పరిగెత్తాడు. అక్కడ ఒక ఆడ ఎలుక రోడ్డుపక్క కందకంలో ఏదో ఏరుకు తింటూ కనిపించింది.

"ఓహోయ్," అన్నాడు మామ, పొలాలమీద కేక వేసే అలవాటు చొప్పున.

ఆడ ఎలుక తలయెత్తి మామకేసి కోపంగా చూసింది. ఈ మోటుతనం ఆవిడకర్థం కాలేదు.

"ఏమున్నదక్కడ తినటానికి?" అన్నాడు మామ దగ్గరకొస్తూ.

"దేవుడు నీకు ముక్కూ, మీసాలూ ఇవ్వలేదా?" అన్నది ఆడ ఎలుక.

"దేవుడిచ్చిన నా ముక్కుకు తిండివాసనే తగల్డం లేదు," అన్నాడు మామ, చుట్టూ మూచూసి చీదరించుకుంటూ.

"పల్లెటూరల్లే ఉందే!"

"ఏమయితే?"

"మరేంలా. మట్టివాసన."

"నా దగ్గర మట్టివాసనయితే, నీ దగ్గర రోగంకంపు"

మామ మాట పడేవాడుకాడు. ఇచ్చకాలు అసలే ఎరుగడు.

ఆ ఆడ ఎలుక ఒయ్యారంగా ఒళ్ళుతిప్పి పరుగెత్తటం ప్రారంభించింది. ఎందుకో మామ దానివెంట పడ్డాడు. ఆ ఆడ ఎలుక దగ్గర ఏం గమ్మత్తు ఏం చమక్కు ఉన్నదో గాని మామకు ఆ క్షణంలో ఆమెను అందుకొని వొళ్ళంతా తన మీసాలతో నిమరబుద్ధి అయింది.

ఆడ ఎలుక పరిగెత్తి పరిగెత్తి చివరకు ఒక ఇంటి కలుగులోకి దూరింది మామకూడా దానివెంట దూరాడు. పాపం మామకు ఒళ్ళంతా డోక్కుపోయింది. కారణమేమంటే మామకు మట్టి కలుగులు అలవాటుగాని గోడ కలుగు అలవాటులేదు, అదీకాక మామ కాస్త దేహపుష్టి కలవాడేమో ఆ కలుగు కొంచెం ఇరుకనిపించింది.

లోపల ఒక పెద్ద గది. దాన్నిండా పాతచెక్క సామానూ అదీ ఉన్నది. గదినిండా మడమలోతు దుమ్ము వున్నది.మామకుఆ దుమ్ముచూడగానే ప్రాణం లేచివచ్చినట్టయింది. ఈ మహాపట్నంలో మళ్ళీ మట్టి అన్నది కనిపిస్తుందని మామ అనుకోలా.

ఆ గదిలో సుమారు పది పన్నెండు ఎలుకలున్నట్టు మామ అంచనా వేశాడు. పిల్లలు తప్ప పెద్దవాళ్ళంతా మామచుట్టూ మూగారు. అందరూ మామను అంతదూరంలోకివచ్చి వాసనచూసి తలలు అడ్డంగా తిప్పారు. వాళ్ళేమనుకుంటున్నారో మామకు అర్థంకాలేదు. వాళ్ళల్లో ఒక్కరికైనా మంచి ఏపైన వొళ్ళు లేదు. ఒక్క ఆడదికూడా పట్టుమని నలుగురు పిల్లలకు కడుపునిండా పాలివ్వలేదు. కొందరికి ఒంటినిండా వెంట్రుకలైనా లేవు. ఎవరికి ఏ జన్మానా

కడుపునిండా తిండి తిన్న అదృష్టం వున్నట్టులేదు. పిల్లల సంగతి అడగనే అక్కర్లేదు. పుష్టుగా తిండితినవలసిన పిల్లలు చచ్చిపోయిన బొద్దింకలనూ, కొయ్యముక్కలీన్నీ, మాది వుండలీన్నీ, దారపోగులీన్నీ చప్పరిస్తున్నారు. ఇటువంటి గర్భ దారిద్ర్యం మామ ఊహించుకుని అయినా ఎరగడు.

మామకక్కడ ఒకక్షణమైనా వుండబుద్ధి కాలేదు.

"మిమ్మల్ని చూస్తే నా కడుపు తరుక్కుపోతోంది. గౌరవనీయమైన ఎలుకలు ఎట్లా బ్రతుకుతాయో తెలుసుకో వాలంటే మా పొలాలకి రండి" అన్నాడు మామ.

"మీ పొలాల సంగతి మేమూ విన్నాం. వెధవ పొలాలూ, వెధవ మట్టి బ్రతుకు! ఇక్కడ ఎటువంటి రోడ్లు, ఎటువంటి ట్రాములు, బస్సులు. దీపాలు! మోటారుకార్లు బయిబయిమని పోతుంటాయి. ఎంతెంత పెద్ద దుకాణాలు! ఎంత అడావుడి!" అన్నది పట్నం ఎలుకల్లో ఒకటి.

"మీ పట్నవాసం తగలబడ! తినేటందుకు తిండిలేక పోయింతరువాత ఇవన్నీ దేనికి?" అన్నాడు మామ.

"మీ పల్లెటూరాళ్ళు మొద్దులు. పట్టపగలు నీబోటి వాడు అట్లా వీథిలో కెళ్ళాడంటే ఏ కారుకిందో పడి ఊరు కుంటాడు, మేం ఎంత చలాకీగానో ఉండాలి. మేం తిండి దొంగిలించాలంటే ఎన్ని యుక్తులు పన్నాలి. ఎన్ని మెళు కువలు తెలియాలి! ఇక, డివాళ్ళ మనస్తత్వాన్నీ, అలవా ట్లనూ కాచి వడబోశాం. అదే మా విజ్ఞానం."

మామ నిర్ఘాంతపోయినాడు. తిండి దొంగిలించట

మన్న మాట వినేటప్పటికి మామకు చెప్పరాని విస్మయం కలిగి మిగిలిన మాటలు చెవికెక్కలేదు.

"తిండి దొంగిలిస్తారా? ఇదా ఇక్కడి బ్రతుకు?" అన్నాడు మామ.

"మీరు పొలాల్లో ఏం చేస్తారెట్లా?"

"మేం పని చేస్తాం. పొలాల్లో రాలిన గింజలన్నిటినీ భద్రంగా చేరవేసి దాచుకుంటాం. ఏరోజు మా కలుగులో అడుగుపెట్టినా వారంరోజుల గ్రాసం సునాయాసంగా దొరుకుతుంది. దొంగతనమా? ఛీ!"

"ఇక్కడ మాకు నిలవలూ గిలవలూ జాంతానై. మేం ఇవ్వాళ ఇక్కడుంటాం - ఇక్కణ్ణుంచి వెళ్ళగొడితే రేపింకోచోట ఉంటాం. మాకు దాచుకునేటందుకు వుండనూ ఉండదు, చోటూవుండదు."

"అయ్యో, మీ బ్రతుకుగురించి వింటూంటే నాకు కడుపు తరుక్కుపోతున్నది." అన్నాడు మామ.

ఒక షోకీల్లాపిల్ల ముందుకొచ్చి, "కోతలు కొయ్యి మాక! దర్జాగా పట్నవాసం అనుభవింతామనే నువ్వా యిక్కడికి కొచ్చావ్. అంత బాగా బతికినవాడివైతే ఆ పొలాల్లోనే ఉండకపోయావా? మీ జన్మలో ఎప్పుడన్నా అనుభవించగలరా? నేను నా కాస్తజీవితంలో రేడియో వెనకదాక్కుని ఒక నాటకమల్లావిన్నా, ఎన్నోసార్లు సినిమాలు చూశా, మంచి ఖరీదైన టిస్యూచీరెలు కొన్నా,

ట్వీడ్ సూట్లు తిన్నా. కాస్త పైత్యం చేస్తుంది కాక - ఏం చేస్తే? తింటే ట్వీడ్ సూట్లే తినాలి!" అన్నది.

"పట్నవాసమంటే ఏమిటో తెలీక బయలుదేరా. తెలిసింది కనక వెంటనే వచ్చినదారి పడతా. మిమ్మల్నిం దర్నీ చూస్తుంటే నేనుకూడా మీలాగే అయిపోతానేమో అనిపిస్తుంది నాకల్లా ఒక్కటే విచారం - మా చెల్లెలు నిక్షే పంలాంటి పొలాలు వొదులుకొని ఇక్కడ ఈ దిక్కుమాలిన నరకం అనుభవిస్తున్నదే అని. ఇంకా దానికోసం వెతుకుతా మనుకుంటున్నా, యికవెతకను. నాదారిన నేను మళ్ళీ మా చోటికి పోతా. నాతోబాటు ఎవరన్నా వస్తే రండి."

మామ అందరివంకా చూశాడు. ఎవరూ ఈ ఆహ్వా నాన్ని స్వీకరించలేదు. వీళ్ళకీ పట్నవాసంలో ఏదో రుచి కనిపించి ఉండాలి. తాను ఊహించుకోలేని ఆనందం ఇందులో ఏదన్నా వుందో, లేక వీళ్ళ బుద్ధులు వక్రిం చాయో మామకు అర్థంకాలేదు. వీళ్ళకు నిలకడయిన జీవితంలేదు. గాలికి కొట్టుకుపోతారు. దొంగతనంచేసి పొట్ట నింపుకుంటారు. అంటే పరిసరాలకు విరోధులుగా వుంటా రన్నమాట. అతిథి వచ్చినా, అభ్యాగతి వచ్చినా, చుట్టం వచ్చినా, పక్కంవచ్చినా ఇంత పెట్టలేరు. వీళ్ళకి జీవించ టమే తెలీకుండాపోయింది.

ఈవిధంగా విచారిస్తూ మామ తానువచ్చిన కలుగు లోకి మళ్ళీ ప్రవేశించి అతిజాగ్రత్తగా బయటికి వచ్చి చూచేసరికి అప్పుడప్పుడే తూర్పు తెలవారుతున్నది. రోడ్ల మీదబళ్ళ అలికిడీ, మనుష్యుల అలికిడీ జాస్తి అయింది.

మామ అటుపోదామని చూస్తుండగా ఇంకో ఎలుక-ఎవరో ఆడకూతురు - పరిగెత్తుకుంటూ దగ్గరకొచ్చి మామను మూతిపెట్టి పొడిచి, "అన్నయ్యా," అన్నది.

చెల్లీ! నువ్వేనా! ఎంత అదృష్టమే? నువ్వు కనుపించ పని నిరాశచేసుకున్నా. మళ్ళీ యింటికి పోదామనుకుంటున్నా" అన్నాడు మామ, ఆనందపారవశ్యంలో.

"ఎప్పుడొచ్చా? అంతా కులాసాగా వున్నారా! ఇంటికి పోదాం రా!" అంటూ చెల్లెలు దారితీసింది. పట్న జీవితాన్ని గురించి కలిగిన విరక్తి యావత్తూ మరిచిపోయి చెల్లెలి వెంట బయలుదేరాడు.

3

స్వయమేనే, అమ్మాయ్! మంచి యిళ్ళే సంపాదించావే మొటుకు!" అన్నాడు మామ, చెల్లెలి వెనకే ఆవరణంలో ప్రవేశించి తలయెత్తి ఇంటికేసి చూస్తూ.

"ఏదో....ఫరవాలేదు. కొత్త ఇల్లూ! లెట్లూ, కొళాయీ, మేడ వుండటానికి మంచి అటకా - కొయ్యది కాదు, సిమెంటుది - వున్నాయీ! చుట్టూ బోలెడంత ఆవరణా! పిల్లలు తిరగటానికీ, ఆడుకోవటానికీ మెట్లకింద చిన్న చీకటికొట్టూ! పరవాలేదు" అన్నది చెల్లెలు, తానున్న యింటిని తానే అట్టే పొగడుకోవటం భావ్యంకాదని.

"ఈ పట్నంలో కొన్ని ఇళ్ళు చూశాను. చూద్దూ" అని ప్రారంభించాడు మామ.

"ఇదేం సులభంగా దొరికిందనుకున్నావా అన్నయ్యా! పునాదులు తవ్వినరోజునుంచీ మా ఆయన రోజూ వచ్చి పని ఎంతవరకయిందీ చూసిపోలేక చచ్చాడనుకో. ఏం లేదు తీరా ఏమరుపాటున ఉన్నామో, పుటిక్కిన ఎవరో వచ్చి తిష్ఠ వేస్తారు. ఆతరవాత ఏమనుకుని ఏం లాభం?... మరేం లేదులే - ఇంటాయన గురక పెడతాడు. కా. స్త. దా, ఇట్లా పోదాం.... ఏమిటో చెబుతున్నా - ఆఁ! ఇల్లు కట్టగానే ప్రవేశించామయ్యా, అంతటితో ఏమయిందీ? ఇల్లుకట్టిన ముండాకొడుకు ఇంట్లోకి వచ్చెయ్యకూడదూ? రాఁడా! పోనీ యింకొకరికి యివ్వలా, ఇల్లు అద్దెకడిగినవాళ్ళని రెండు వేలిస్తావా? రెండేండ్ల అద్దెఅడ్వాన్సు ఇస్తావా? నల్లసొమ్మెంత యిస్తావు? ఎంతకు రసీదిస్తావు? అని బేరాలు మొదలెట్టాడు. ఎన్నాళ్ళకీ యింట్లో కెవరూ వచ్చారుకారు. పిల్లలూ మేమూ అల్లాడిపోయామనుకో!"

"అదేమే" అన్నాడు మామ ఆశ్చర్యంగా.

"అట్లా అంటావేమిటన్నయ్యా? మే ఏంతిని బతికేట్టూ? ఇంకో యింటికి పోదామా అంటే ప్రతి కొంప లోనూ లొక్కిడేనయిపోయె. అప్పటికీ కొంతకాలం ఒక యిరుకుకొంపలో ఉన్నాం. మాతోపాటందులో యింకా పన్నెండు కాపరాలు. ఎవరికీ పొట్టనిండా తిండిలేదు? మాలో మేం పోట్లాడుకునేవాళ్ళం. మా పిల్లలేదన్నా తెచ్చుకుంటే యితర పిల్లలు ఎగబటమూం, కొట్లాటలూ, శాపనార్థాలూనూ. చివరకు మాగుట్టు దాగిందికాదు. ఇంటివాళ్ళు మా అలుసు కనిపెట్టి చుక్కలపిల్లి నొకదాన్ని తెచ్చారు.

అది కాస్తా నా మనవణ్ణి''-అంటూ చెల్లెలు కంట నీరు పెట్టుకుంది.

"ఊరుకో పిచ్చిదానా! నీ ముచ్చలపిల్లి నిమిత్త మాత్రం. అన్నింటికి ఆ భగవంతుడే ఉన్నాడు....నా కాశ్చర్య మేమిటంటే ఈ మహాపట్నంలో మనవాళ్ళు పరువు మర్యాదలతో పనిచేసుకుని ఎందుకు బ్రతకలేరూ అని! ఇంతకుమునుపు మనవాళ్ళని కొందర్ని చూసి మాట్లాడానుగదా, వాళ్ళు దొంగతనంచేసి పొట్టపోసుకుంటారుట. యిదేం ప్రారబ్ధం?'' అన్నాడు మామ.

"నువ్వా పాతవేదాంతం చెప్పకన్నయ్యా. ఎవరు దొంగతనం చెయ్యంది? అంతా దొంగతనమే. యింటాయన యింట్లో అద్దెకున్నవాళ్ళను దోస్తాడు. అద్దెకున్నవాళ్లు దుకాణంపెట్టి ఊళ్ళోవాళ్ళను దోస్తున్నారు ఇక్కడ ఎవరి బ్రతుకు వారు బ్రతకటాని కున్నదనుకున్నావా ఏం? దొంగతనానికే శ్రమపడాలి'' అన్నది చెల్లెలు.

"అటువంటప్పుడీ పట్నవాసం చెయ్యకపోతే ఏమీ అని'' అన్నాడు మామ-చాతయితే దానికి సమాధానం చెప్పమన్నట్టుగా.

"అట్లా అనకులే అన్నయ్యా, యిక్కడున్న ఆనందం యిక్కడుంది. ఇక్కడి జీవితం అర్థంచేసుకుంటే యిందులోనూ తెలివితేటలూ, మెళుకువలూ లేకపోలేదు. యిప్పుడీ యింట్లో మేముంటున్నామంటే మాకు ఒక వానబాధ వుందా, వరదబాధ వుందా? పొలాలు దున్నటం, నీళ్లు పెట్టటం, ఈ అడావుడి అయిపొయ్యేదాకా మనం అక్కడా

అక్కడా తలదాచుకోవటం - ఈ బాధలేవీ లేవు. ఏడాది పొడుగూతా ఉన్నచోటినుంచి కదలక్కర్లేదు."

"ఇటువంటి జీవితం ఏం జీవితమూ అంటా! యివ్వాళ్లేనే రేపూ అయితే విశేషమేమిటీ? ఒకదాని వెనుక, ఒకటి చక్రంలాగా తిరిగివస్తుంటే ఆనందంగాని."

"ఇక్కడమాత్రం జీవితంలో మార్పులేదనుకున్నావా? వుంది. రోజుకో కొత్తవింత జరుగుతుంది. అదేమిటో ముందుగా మనకు తెలీదు. అంతా సావకాశంగా వింటే నీకే తెలుస్తుంది."

"అక్కడే నాకు పేచీ!" అన్నాడు మామ. "ఏ క్షణాన ఏం జరుగుతుందో తెలీని బ్రతుకేం బ్రతుకు? జన్మంతా విడ్డూరాలే అయితే ఎట్లాగూఅంటా!" ఆయన ఏవిధంగానూ పట్నవాసం ఒప్పుకోదలచలేదని చెల్లెలు అర్థంచేసుకున్నది. స్వానుభవంవల్ల పట్నవాసంలోవున్న గమ్మత్తు ఆయనకే తెలుస్తుందిగదా అనుకున్నది.

యిద్దరూ ఒకరివెనుక ఒకరు వంటయింటి ద్వారా లోపల ప్రవేశించారు. మామ యింటిగోడను గోళ్ళతోనూ, మునిపళ్ళతోనూ పరీక్షించి, "అమ్మోవ్, మాలావు గట్టిగా కట్టారే!" అన్నాడు.

"నే చెప్పలా? సిమెంటుతో కట్టారు. నల్లబజారులో సంపాదించిన డబ్బుతో నల్లబజారులో కొన్న సిమెంటుతో కట్టిన యిల్లు" అన్నది చెల్లెలు.

"ఈ నల్లబజారేమిటో తెలవటంలేదే!" అన్నాడు మామ.

"అది మీ బావ నడుగు. నాకాటే బాగా తెలీదు" అన్నది చెల్లెలు.

"వంటిట్లో పొయ్యిమీద నీళ్ళు కాగుతున్నాయి. ఎవరూ లేరు. మామ అటూ యిటూ తిరిగి బుట్టలో పెట్టిన కూరలు మూచూసి, "ఈ కూరలు యెవరుతింటారబ్బా?" అన్నాడు.

"ఏం" అన్నది చెల్లెలు.

"చెట్టునుంచి కోసి శానాళ్ళయినట్టుంటేనూ?" అన్నాడు మామ.

"సరేలే. యిక్కడ అప్పుడప్పుడు కోసిన కూరలు కూడానా?" అన్నది చెల్లెలు.

"మీ జన్మ చెడా, ఈ కూరలా మీరు తింటున్నారు?" అంటూ మామ యింకోమూలకు పరెగెత్తి ఒక గిన్నెమీద పెట్టి ఉన్న మూత పడగొట్టాడు. లోపలికి తొంగి చూశాడు.

"యిదేమిటే చూట్టానికి నెయ్యల్లేఉంది, ఏవాసనా లేదూ?" అన్నాడు మామ.

"అది వనస్పతి గామాలు. యిప్పుడదే అందరూ తినే నెయ్యి."

"ఛా!" అన్నాడు మామ. ఆయన వెనక్కు తిరిగి చూసేటప్పటికి అక్కడ చెల్లెలు లేదు. యింతలో యెటు పోయిందా అని చూస్తుండగానే ఎవరో వంటింటిలోకి వచ్చి కెవ్వున అరిచాడు.

"ఒసే లక్ష్మి! ఎలికే! చంపవే! దీన్నోరుబడా!

భయంలేకుండా యెట్లాచూస్తుందో! నేతిగిన్నెమీద మూత పడేసింది! నీ పొగరు చితకా! లక్ష్మీ! లక్ష్మీ! దబ్బున రావే!"

మామకి గావుకేక లేమీ అర్థంకాలేదు. ఆయన ప్రశాంతంగా తప్పేలాల వెనక్కి వెళ్ళి అక్కడ దాక్కుని వున్న తన చెల్లెల్ని కలుసుకున్నాడు.

"ఏమిటే గడబిడ? ఎందుకు పారిపోయినావు?" అన్నాడు మామ.

"ఇంకా నయం! అడుగుల చప్పుడు వినపళ్ళా? అక్కడే గుడ్లుమిటకరించుకు నిలబడతావేం? .... పద. ఆ మనిషి వెళ్ళిపోయింది. ఇప్పుడప్పుడే మనం కదలటానికి వీల్లేదు, ఆ జాడీలచాటున దాక్కుందాం రా!"

ఇద్దరూ అలమారలోకి ఎగబాకి జాడీలచాటున దాక్కున్నారు. మామ యింకా ఆ నెయ్యిగురించే ఆశ్చర్యపడుతున్నాడు. పొలాలమీద అన్నాలు కట్టుకొచ్చేవాళ్ళు తినగా మిగిలిన బాపతు అన్ని రకాల తినబండారాలూ మామ రుచిచూసి ఉన్నాడు. కమ్మని పేర్నెయ్యా, వెన్నా, దంపుడు బియ్యంఅన్నమూ, కూరలూ, పచ్చళ్ళూ మామ ఎరుగును, చెట్టున కాసే వంగలూ, మిరపలూ, దోసలూ, గుమ్మళ్ళూ, ఏ దశలో ఎటువంటి సువాసనకొడతాయో మామకు తెలుసు.

'ఇవేం కూరలూ! ఇదేం నెయ్యా!" అనుకున్నాడు మామ.

కేకలుపెట్టిన మనిషి తిరిగి వచ్చింది.

"అదిగో ఆ తప్పాలాలచాటున దాక్కుంది, చూడవే లక్ష్మీ!" అన్నదా గొంతే.

"ఇక్కడ ఏం లేదమ్మగారూ, పైన ఆ జాడీలవెనక ఏమన్నా చేరిందేమో."

మామ తన చెల్లెలికేసి చూశాడు. ఆయన కళ్ళల్లో చెల్లెలి కేదో మందహాసం కనిపించింది. జాడీలు కదిలిస్తారేమో అని గుండె పిచపిచలాడే చెల్లెలికి అన్న ఆనందం అర్థంకాలేదు. కాని మామ తన చెల్లెలంత ప్రాణభీతి కలవాడు కాకపోవటంవల్ల లక్ష్మి తెలివితేటలు మెచ్చుకోకలిగాడు.

"చావనీ! తరవాత నే చూస్తాలే. నువ్వు వెళ్ళి దబ్బున గ్లాసులు తోముకురా, కాఫీ లందించాలి," అన్నది కేకలు పెట్టిన మనిషి. పనిమనిషి జాడీలు ముట్టుకోవటం ఆవిడకిష్టంలేదు. తాను స్వయంగా నల్లగుడ్ల మామను ఎదుర్కోవటం అంతకన్నా ఇష్టంలేదు.

"ఆ వాసన ఏమిటబ్బా!" అన్నాడు మామ జాడీల వెనకనుంచి మూతి ముందుకుపెట్టి, మీసాలూ కదిలిస్తూ.

"అది కాఫీలే! నువ్వివతలకి రా. మేమూ పిల్లలూ రోజూ అంతో ఇంతో కాఫీ రుచి చూస్తూనే వుంటాం" చిన్న వెధవ కాఫీపొడే కొట్టేస్తాడు," అన్నది చెల్లెలు.

"మాలావు ఘాటుగా వుంది. జబ్బు చెయ్యదుగద?" అన్నాడు మామ.

మరి కాస్సేపటికి ఇంటావిడ వంటింట్లోనుంచి అవతలికి వెళ్ళిపోయినది.

జాడీల వెనకనుంచి అన్నా చెల్లెళ్లు బయటికివచ్చారు. కిందపడ్డ కాఫీ చెల్లెలు కాస్తతాగింది. మామకూడా కొంచెం రుచిచూశాడు, "ఎబ్బే!" అన్నాడు.

చెల్లెలు కిందపడ్డ కాఫీపొడుం చేత్తోతీసి మొహాన రుద్దుకుంది. ఇద్దరూకలిసి అటకమీదికి బయల్దేరారు.

4

"ఓరీ, నువ్వాట్రా, బైతుబావా! రా, రా! ఎప్పుడొచ్చావ్? ఏమిటి కథా? అంతా కులాసా? ఆ మధ్య కురిసిన వానలకు మీరంతా ఏమైనారో అని చాలా అనుకున్నాం" అన్నాడు పట్నం బావ.

"వానల సంగతి మీకూ తెలిసిందీ!" అన్నాడు మామ.

"ఆఁ మా యింటికి పత్రి కొస్తుందిగా? ఇంటివారబ్బాయి చదివి తల్లికిచెబుతుంటే విన్నాం" అన్నాడు బావ.

పట్నంలో ఉండే సౌకర్యాలు కొన్ని లేకపో లేదని మామకు తట్టింది.

"అదీకాక, ఇంట్లో రేడియో ఉందామె, చిట్టి విని చెప్పింది."

పిల్లలంతా ఒక మూలచేరి కొత్తబంధువుల్ని వింతగా చూస్తున్నారు.

ఒకపిల్ల మూతి చిట్లించి, "మట్టివాసన," అన్నది. మిగిలిన పిల్లలంతా ఒక్కసారి నవ్వి మళ్ళీ అంతలో మానేశారు.

"ఎందుకర్రా అట్లా చూస్తారూ? మీ బైతు మామయ్య ...అడుగోరా, ఆ ఆరుగురూ మామనములూ, మనమరాళ్ళూ. మిగిలినవాళ్ళంతా మా పిల్లలు. ఈ ముగ్గురూ మా అల్లుళ్ళు, వాళ్ళిద్దరూ కోడళ్ళూనూ, కోడళ్ళిద్దరూ కొద్దిరోజులక్రిందే వచ్చారు. ఇంకా పిల్లా పీచూ లేదు. ఇట్లా ఉన్నాం" అన్నాడు బావ.

మెల్లిమెల్లిగా పిల్లలకు కొత్త తీరింది. వాళ్ళు అటూ యిటూ పరుగెత్త సాగారు. ఇద్దరు పిల్లలు మూలనున్న ఉల్లి పాయ ముక్కమీదకే పరిగెత్తుతూ ఒకరినొకరు తోసు కున్నారు. ఒక పిల్లవాడు మాత్రం తల్లిదగ్గరవచ్చి మూతి నున్న కాఫీపౌడరు నాకసాగాడు.

"వుండరా గర్భాత్రుడా! మామయ్యతో కాస్సేపు మాట్లాడనీ... చూడన్నయ్యా, పిల్లలందరూ వట్టి అల్లరి వాళ్ళు. వాళ్ళీ బస్తీలో బాగా ఎదిగి అతి తెలివితేటలు సంపాయించారు. మా చిట్టి ఉందా? అది ప్రతిరోజూ సినిమాకు పోతుంది. తెల్లారకముందే పిల్లలంతా కాఫీహోటలుకు తయారుగదా! ఏ అపాయం వస్తుందోనన్న భయం గాని, భక్తిగాని కొంచెమైనా లేదు. ఆ మాటని వాళ్ళ పొట్ట గాల్లు పోసుకుంటారా అంటే అదీలేదు. రోజూ ఉల్లి పాయలు నే తెచ్చి పెట్టాలి. ఇంట్లో వాళ్ళేదన్నా చేసుకుంటే మిట్టమధ్యాన్న మయేది, పట్టపగలయేది నే వెళ్ళి తెచ్చిం

దాకా చిందులేస్తారు. నానా అగచాట్లూ అనుకో అన్నయ్యా!" అన్నది చెల్లెలు.

మామ కిదంతా ఏమీ బాగాలేదు. అందుచేత ఏమీ అనలేదు. తన అధికారంలో పిల్లలయేది పెద్దలయేదీ, అందరు చచ్చినట్టు కష్టపడి ఎవరితిండి వారు వెతుక్కోవలసిందే. సోమరితనమూ, లేనివి కావాలని మారాం చెయ్యటమూ ఆయన ఎంతమాత్రం సహించడు.

యింతలో ఎక్కడనుంచో టంగ్, టంగ్ మని గంటలు వినపడ్డాయి. మామ ఈ మోతను ఆశ్చర్యంగా ఆలకించసాగాడు.

కాఫీపొడి ఇష్టమైనవాడు ఎగతాళిగా, "అదుగో, మామయ్య దడుచుకున్నాడు! పల్లెటూరి మొహం! బైతు మామయ్య! బడ్డు మామయ్య! గడియారం గంటలు కొడితే, బైతుమామ భయపడ్డాడూ!" అని పాటగా పాడ సాగాడు.

మామ వాడికేసి చాలా కోపంగా చూశాడు. కాని వాడు లక్ష్యపెట్టక, "నిజం చెప్పు మామయ్యా! నువు భయపడ్డావా, లేదా? నీకు కాసాలు బందయినయ్యా, లేదా!" అన్నాడు.

"అవునురా! గుండె ఆగిపోయిందంటే నమ్ము!" అన్నాడు మామ వెటకారంగా.

"అట్లా ఒప్పుకో!" అన్నాడు బాలుడు గర్వంగా.

వాడట్లా మాటాడటంకంటె కూడా, వాణ్ణి తల్లీ తండ్రీ మందలించకపోవటం మామకు చాలా ఆశ్చర్యంగా

కనిపించింది. పైపెచ్చు పట్నంబావ కొడుకు ప్రజ్ఞకు మెచ్చు కుంటూ విరగబడి నవ్వాడు కళ్ళనీళ్ళు కారేదాకా.

మామ సామాన్యుడు కాడు రెండుసార్లు నాగు పామునోట పడ్డంత పని అయి తప్పించుకున్నవాడు. ఒక్క పాములేకాదు, ఏ ప్రమాదమైనా సరే అంతదూరాన ఉండ గానే పసికట్టగల ప్రజ్ఞా, ఎంతప్రమాదంలోకూడా తొణక కుండా కర్తవ్యం ఆలోచించే నిబ్బరమూ మామకుండబట్టే మామ తన వాళ్ళకు నాయకుడుగా వ్యవహరించ గలుగు తున్నాడు. ఈ పట్నంలో ఎవరి చూరులోనో చేరి తన రక్త బంధువులే ఇంత వెకిలివాళ్ళయిపోవటం మామకు చాలా కష్టంవేసింది.

పట్నం బావ నవ్వు సంబాళించుకుని, "ఓసే, చిట్టీ! పిల్లి అరుపు మామయ్యకు వినిపించు... అచ్చగా పిల్లి అనుకో వలిసిందేరా !" అన్నాడు.

మామ నిర్ఘాంతపోయినాడు. ఎలుక పుట్టుక పుట్టి పిల్లిని అనుకరించటమేమిటో మామకు అర్థంకాలేదు. ఈ పట్నంబావ తన పిల్లలకు ఈ పాటైనా జీవితపు విలవలు లేకుండా ఎట్లా చెయ్యగలిగాడో మామ ఊహించలేక పోయినాడు.

ఈలోగా చిట్టి, "మావ్, మావ్," మని అరవటం మొదలుపెట్టింది. మామకు వాంతి అయినంత పనిఅయింది. ఆయన మీసాలూ రోమాలూ నిక్కబొడుచుకున్నాయి. కళ్ళు ఎర్రబడ్డాయి. ఇందులో మరో అభాసేమంటే చిట్టి అనుకరణ ఏమాత్రమూ సరిగాలేదు. పరమమూఢులు తప్ప

అది పిల్లి అరుపనుకోలేరు. తన చెల్లెలి కుటుంబానికంతక్కీ పూర్తిగా మతులు పోయి ఉండాలి.

తన మేనగోడలు — సాక్షాత్తూ తన చెల్లెలు కడుపున పుట్టిన బిడ్డ — తన జాతికి గర్భశత్రువైన పిల్లిని అనుకరించడం చూసి మామకు కలిగిన ఆగ్రహానికి సాదృశ్యం ఒక్కటే ఉంది — ప్రహ్లాదుడు "హరీ" అంటే హిరణ్యకశిపుడికి కలిగిన ఆగ్రహం.

"ఆపు! చాలించు!" అని అరిచాడు మామ. మిగిలినవాళ్ళు, చిట్టితో సహా, నివ్వెరపోయినారు. బాలుడు మాత్రం కేరింతాలు కొడుతూ. "మామ భయపడ్డాడే! బైతుమామ భయపడ్డాడే! బైతుమామ భలేభాగా భయపడ్డాడే!" అని పాడుతూ నృత్యం చెయ్యసాగాడు.

"నువు నోరుముయ్యరా, ఫుంధాఖోర్," అన్నాడు మామ ఒర్పంతా నశించి.

"ఏం, బావా? ఏమిటట్లా కంగారుపడ్డావు?" అన్నాడు పట్నం బావ.

"ఇంకా అడుగుతున్నావుట్రా ? ఆ ముండకేం తెలుసు ? మీరు దేనికి హర్షిస్తే ఆపని చేస్తుంది. పెద్దవాళ్ళు మీకెందుకు బుద్ధిలేదు ? అనుకరించాలంటే పిల్లులా ? ఆపాటి ఆత్మగౌరవం, ఆత్మాభిమానం ఉండక్కర్లా ? ఎబ్బే !" అన్నాడు మామ.

ఆపైన చర్చ జరిగింది. పట్నంబావ అనుకరణ ఒక కళ అన్నాడు. కళకు ప్రతిబంధకాలూ, కళలో సంకుచితత్వమూ ఉండకూడదన్నాడు. జీవితపు విలవలు దానిపైన

ఆరోపించరాదన్నాడు. కళకొరకే కళ అనికూడా అన్నాడు. బైతుమామకు కళ అనే మాటే తెలీదు. పట్నంబావ చెప్పిదంతా నోరు తెరిచి విని, "అట్లా అయితే యిటువంటి కళలు చాలా తుచ్ఛమైనవి. వాటిని వర్జించాలి" అన్నాడు.

ఈ వాదనలో బాలుడూ, వాడి తమ్ముడూ, చిట్టీ కూడా ప్రవేశించారు.

"ఈ పట్నంలో మీ పొలాల పద్ధతులు సాగవు. ఇక్కడ పిల్లులు మాకు శత్రువులు కావు, పిల్లులు వొలకపోసిన వస్తువులు మాకు అందుతూ ఉంటాయి. వాటిని మేం శత్రువులుగా పరిగణించం" అన్నాడు బాలుడు.

వెంటనే వాడి తమ్ముడు అందుకుని "పిల్లంటే మాకు భయమనుకున్నావా ఏం, నేనొక పిల్లిని బెదరగొట్టా. నన్ను చూసి ఆ తెల్లపిల్లి దడుచుకు పారిపోయింది. అమ్మనడుగు కావలిస్తే" అన్నాడు.

ఈ వింతసంఘటన గురించి అందరూ ఒక్కసారి గోలగా మామకు చెప్పారు. ఇది నిజంగా జరిగిన సంఘటనే అని మామ గ్రహించి, బస్తీలో అటువంటి పిల్లులుకూడా ఉంటాయి కాబోలనుకున్నాడు.

కాని ఆయనకు తన చెల్లెలు చెప్పినమాట జ్ఞాపకం వచ్చింది. "నీ మనవడు సంగతి పిల్లలెరగరా?" అన్నాడాయన చెల్లెలితో.

"ఎందుకు పిల్లల్ని భయపెట్టటమని చెప్పలేదు. ధైర్య సాహసాలు లేకపోతే పిల్లలు చెడతారని మీ బావ అంటాడు."

"మీ ధైర్యసాహసాలు మండా!" అన్నాడుమామ.

పెద్దవాళ్ళు తమలో మాట్లాడుకుంటున్న సందడిలో పిల్లలందరూ చేరి పిల్లి ఆటలు ఆడుతూ, పిల్లి అరుపులు అరుస్తూ, పిల్లిమొగ్గలు వేస్తున్నారు. మామ యిదంతా ఒక కంట కనిపెడుతూనే ఉన్నాడు.

5

ఎండ ఎక్కుతున్న కొద్దీ అంతా నిద్రకు పడ్డారు. ప్రయాణపు బడలికా, ఇంటినుంచి బయలుదేరినప్పటినుంచీ కలిగిన మానసిక సంక్షోభమూవల్ల మామ అందరికన్న ముందే కన్నుమూశాడు. కాని మామకు సుఖమైన నిద్ర పట్టలా. యింటినిండా ఏమిటో దిక్కుమాలిన చప్పుళ్ళూ, కేకలూ, అరుపులూ, రేడియోమోతా, రోడ్డుమీద మోటార్ల హారన్ చప్పుళ్ళూను. ఎన్నడూ కలలు ఎరగని మామకు యివాళ ఒకటే కలలు-పీడకలలు. అందులో రకరకాల పిల్లులు. ఒక మచ్చలపిల్లి తనదగ్గిరికి వచ్చి ముద్దు పెట్టుకున్నట్టూ, తనకా పిల్లిమీద మోహం కలిగినట్టూ, యింతలో అది నోరు భయంకరంగా తెరిచి తనను మింగబోయినట్టు, ఒక కలవచ్చింది మామకు. ముచ్చెమటలు పోశాయి. వణుకుతూ నిద్రలేచాడు.

"ఏం, మామా? యింకా నీకు పొద్దూకలా?" అన్నది ఒకపిల్ల.

ఇంత వెలుతురుంటేనే ?" అన్నాడు మామ కళ్ళు చికిలిస్తూ.

మేనగోడలు నవ్వి, "ఇది ఎలెక్ట్రిక్ దీపాల వెలుతురు లే, నిద్రలే, కాస్సేపట్లో అందరం బయలుదేరుతున్నాం" అన్నది.

"ఎక్కడికి?" అన్నాడు మామ.

"ఎక్కడ కేమిటి? పట్నంమీదికి."

మామకు ఆకలేస్తున్నది. చెల్లెలికోసం వెతికాడు. చాలామంది ఒకమూలచేరి అవీ యివీ తింటున్నారు.

"ఏం కావాలన్నయ్యా? ఇది మధ్యాన్నం యెవరో మనింటికి వస్తే తెప్పించిన బజ్జీ. పనిచేసే లక్ష్మిముండ బద్ధకస్తురాలు. దగ్గరహోటల్లో తెచ్చింది. యింకా నాలుగడుగులు వేస్తే మంచిహోటలున్నది. ఎన్నిసార్లు చివాట్లు పెట్టినా అది వినిపించుకోదుగా. పనివాళ్లకెంత పొగరనుకున్నావేమిటి?" అన్నది చెల్లెలు.

తన చెల్లెలు యింట్లో అద్దెకున్నవాళ్ళ పక్షాన మాట్లాడుతున్నసంగతి మామకు చప్పున అర్థంకాక, "యెవరన్నా వస్తే నన్ను లేపకపోయినావుటే?" అన్నాడు.

పిల్లలంతా గొల్లున నవ్వారు.

పకోడీలూ, అరటికాయ వేపుడుముక్కలూ, అప్పడం తునకలూ, కుల్లిపోతున్న ఉల్లిపాయితొక్కలూ, సగంపండిన మిరపకాయ ముక్కలూ యింకా యేమేమిటో తినటానికున్నాయి. మామ వాటిని బలవంతాన మింగాడు.

తన చెల్లెలి కుటుంబంగురించి మామకు యిప్పుడు అనేక కొత్తవిషయాలు తెలియసాగాయి. ఎవరిమాటా ఎవరూ వినిపించుకోరు. "నా యిష్టం" అనే మాట ప్రతి నోటా, ప్రతిక్షణమూ వినిపిస్తుంది. ప్రతిదానికీ ఒకరినొకరు తీవ్రంగా విమర్శించుకుంటారు వాళ్ళు. ఉదయం తనదగ్గిర తమ సహజధోరణి దాచివుండాలి. ఇప్పుడు తాను పాత పడ్డాడు. వాళ్ళమధ్యవున్న అసలు సంబంధాలు బయటపడు తున్నాయి.

పట్నంబావ తల్లి బహువృద్ధు. ఇవాళో రేపో అన్న ట్టున్నది. ఆవిడవిషయం యెవరూ ఆలోచించరు. ఆవిడ కేంకావాలో ఎవరూ కనుక్కోరు.

"ఏమండీ అత్తయ్యగారూ! పెద్దవారైపోయినారు" అన్నాడు మామ, ముసలావిడ దగ్గరికి చేరి.

"ఏదో యింకా నూకలు చెల్లక మిగిలి ఉన్నాను. వాళ్ళంతా సుఖంగా వుంటే చాలు నామాటకేం!" అన్న దావిడ.

"వాళ్ళు మీకు సరిగా వుపచారాలు చేస్తారా?"

"ఉపచారాలా! ముసలిముండ యింకా పోదేమా అని చూస్తున్నారు. చూడటమేమి? పైకే అంటారు. ఇన్నేళ్ళు బ్రతకరాదుట - మా చిట్టి అంటుంది. ముసలా ళ్ళను రోజూ చూస్తుంటే అన్నం సయింపదుట. ఆరోగ్యం చెడతుందిట! లోకంలో అంతా నవయువ్వనులే వుండి కన్నూ, మిన్నూ కానకుండా టింగురంగా అని తిరగాలిట.

నాయనా, యిట్లా మారింది కాలం. నా చిన్నతనంలో యెటువంటి అపేక్ష లుండేవి! ఎటువంటి అంతఃకరణాలుండేవి! ఇప్పుడు మొగుడూ పెళ్ళాలకు పడదు, తల్లీకూతుళ్ళకు పడదు, అన్నదమ్ములకు పడదు, యెంతసేపూ, నేనూ నాదీ!"

ముసలావిడ చెప్పినదాంట్లో అతిశయం యేమీ లేదనుకున్నాడు మామ. తన చెల్లెలి కూటంలో వయసుకూ అనుభవానికీ బొద్దింక కాలిగోరు విలువ లేదు. పైపెచ్చు కుర్రకారు. వాలకం చూస్తే ఎంత చిన్నవాళ్ళయితే అంత తెలివిగలవాళ్ళనీ, ఎంత అనుభవం లేనివాళ్ళయితే అంత వివేకవంతులు అన్నట్టుంది.

"ఇదంతా మంచికిమటుకు రాలేదు" అనుకున్నాడు మామ.

"ఏం, బావా? తిండీ తిప్పలూ అయిందా? మనం అట్లా పార్కుకుపోదాం" అన్నాడు పట్నంబావ, మామతో.

పార్కంటే యేమిటో మామకు తెలీదు. అక్కడేముంటుందని అడిగాడు మామ.

"అక్కడ మంచి దీపాలూ, చెట్లూ, మొక్కలూ అవీ ఉంటాయి. ఎనిమిదింటికల్లా పార్కు తలుపులు మూస్తారు. ఆ తరువాత మనవాళ్ళు చాలామంది చేరతారు. చాలా విషయాలు మాట్లాడుకోవచ్చు. ఇంకా టైముందిలే" అన్నాడు పట్నంబావ.

ఆరుబయట చెట్లు చామలమధ్య తిరిగి ఎన్నోఏళ్ళయి

నట్టుగా వుండి మామ పార్కుకు పోవటానికి ఉబలాట పడ్డాడు.

ఇదే సమయంలో అందరూ ఒక్కసారి గొల్లుమన్నారు. మామకు గుండె ఆగిపోయినట్టయింది. ఆ క్షణానే మామకంటికి చిట్టిగోచరమైంది. దాని మూతంతా నెత్తురు!

"ఏం జరిగింది? ఏం కొంప మునిగిందే;" అంటూ మామ ముందుకు వచ్చాడు.

అంతవరకు గొల్లుమంటున్నవాళ్ళు మామకేసి ఆశ్చర్యంగా చూశారు. వాళ్ళు గొల్లుమన్నది భయాందోళనలతో కాదని వెంటనే మామ అర్థంచేసుకున్నాడు.

"ఏమిటన్నయ్యా! ఎందుకలా కంగారు పడుతున్నావు!" అన్నది చెల్లెలు.

"దాని మూతి! ఆ నెత్తురు!" అన్నాడు మామ. ఆయనకు నడివీధిలోవున్న పందికొక్కు మళ్ళీకళ్ళఎదుట కనిపించినట్టయింది.

మామ మాటలకు మళ్ళీ అందరూ గొల్లుమన్నారు.

"వీళ్ళు నవ్వొచ్చినప్పుడల్లా యెందుకిట్లా గొల్లుమని గుండె బేజారుచేస్తారో!" అనుకున్నాడు మామ.

"అది నెత్తురు కాదన్నయ్యా! లిప్‌స్టిక్కు! బయటికి పోవాలన్నప్పుడల్లా ఈ ముండ యెటూ సంపాదిస్తుందో ఆ లిప్‌స్టిక్కు సంపాదిస్తుంది. ఏనాడైనా అదిదొరక్కపోయిందో అది బయటికి పోదు," అన్నది తల్లి, తన కూతుర్నిచూసి గర్వపడుతూ.

"ఎందు కదీ?" అన్నాడు మామ.

"ఎందు కేమిటీ? అందానికి" అన్నది చెల్లెలు.

మూతి యెవరో చితగ్గొట్టినట్టు చేసుకోవటంలో అందమేమిటో మామకు అర్థంకాలా.

"అది కాదు మామా!" అన్నాడు బాలుడుముందుకొచ్చి, యేదో బయటపెట్టబోతున్నవాడి మొహంపెట్టి.

"ఒరే, బాలాయ్, నీ గుండెలు తోడుతా - అనవసరపు మాటలు మాట్లాడావంటే!" అన్నది చిట్టి.

"పోవే. నువ్వంటే లెక్కేమిటీ!.... అది కాదు మామా ఈ లిప్‌స్టిక్ దీని కెవరు నేర్పారో తెలుసా? అవతలివీధిలో ఒకతె ఉంది. చిట్టికి అదంటే గొప్ప. రోజూ సినిమాలకు పోవటం, అడ్డమైన స్నేహాలూ మరగటం, తెల్లగా తెల్లారి యింటికి పోవటం చిట్టి కదే నేర్పింది. అది, అమ్మో, కాలాంతకురాలు. అది మూతికే కాదు గోళ్ళకు రంగేస్తుంది. వొంటినిండా పౌడరు వేసుకొని అంతదూరం నుంచి గుమాయిస్తూ ఉంటుంది బలేకిలాడీ!"

"పౌడ రేమిటి?" అన్నాడు మామ.

"తెల్లటి పొడి అది వేసుకుని తాను తెల్లఎలికిలాగా ఉన్నాననుకుంటుంది."

"ఎందుకు తెల్లగా ఉండటం?" అన్నాడు మామ.

"తెల్లఎలిక అని అందరూ అనుకుంటే గొప్పకదు మామా?"

"తెల్లఎలి కేమిట్రా నీ మొహం!" మళ్ళీ అందరు గొల్లుమన్నారు.

"నీకు తెలీదుగామాలు. తెల్లఎలిక లున్నాయిలే. యుద్ధం జరిగినప్పుడు విదేశీ సిపాయీలు కొన్నిటిని పట్టు కొచ్చారు. అందులో ఒకదాన్ని ఈ ముండ బుట్టలో వేసు కొని నలుగురు పిల్లల్నికూడా కన్నది. అందులో రెండు ఆడపిల్లలు తెల్లవీ, రెండు మగపిల్లలు నల్లవీనూ, ఆ తెల్ల ఆడపిల్లలంటే దానికి తగని యిష్టం. మగపిల్లల్ని చూసేదే కాదు. చివరకు దానికి తగ్గ శాస్తి అయిందిలే. ఆ తెల్ల పిల్లలు కాస్త పెద్ద అయినతరువాత తల్లిని యెంత నీచంగా చూడాలో అంత నీచంగా చూశారు. వాళ్ళ కెంతపొగరు! మా నల్లవాళ్ళు అంటరాదుట. తెల్లవాళ్ళకోసం వెతు క్కుంటూ వెళ్ళారు. ఏమైనారో తెలీదు!"

మామ ఈ కథ విని నమ్మలేకపోయినాడు. బాలుడు యింకా చెప్పుకుపోయినాడు.

"చిట్టీ అదీ కలిసి సినిమాచూస్తారు. ఆ తరవాత తిండీ తిప్పలూ వెదుక్కుంటారనుకున్నావా? పెద్ద దుకా ణాలు కొల్లగొట్టటానికి బయలుదేరుతారు. వాళ్ళ కెంత సేపటికి పౌడర్లూ, స్నోలూ, లిప్‌స్టిక్కులూ, క్యూటెక్సులూ—"

"మా యిష్టం పో!" అంటూ చిట్టి గిరుక్కున తిరిగి యెటో వెళ్ళిపోయింది.

"మనకు వేళయింది పోదాంపద బావా!" అన్నాడు పట్నంబావ.

6

మామ పార్కునుచూసి ఆశ్చర్యపడ్డాడు కాని ఆనందింపలేదు. అక్కడి మొక్కలుచూసి మామ నిరాశ కూడా చెందాడు. ఒక్క మొక్కా మామకు పరిచితమైనది కాదు. ఒక్కదానివాసనా, రుచీ మామకునచ్చలేదు.

“ఇవి అందంకోసం వేసినవి బావా, వీటివల్ల వేరే ప్రయోజనం ఏమీలేదు” అన్నాడు పట్నంబావ.

ఒకచోట కొందరుచేరి కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నారు. కొత్తవాడు గదా అనుకుంటే పట్నంబావనుకూడా వాళ్ళు పలకరించలేదు. అయినా ఎరిగిన మొహాలైవుండాలి? పట్నంబావ వాళ్ళకేసి దారితీశాడు.

“మీ రేమైనా చెప్పండి, యివాళ జానపద చిత్రాలు తియ్యకపోతే ప్రొడ్యూసర్లు మట్టికొట్టుకు పోవలసిందే!” అన్నాడొక లావుపాటి ఎలిక.

“ఇదెంతకాలం ఉంటాయో, చూస్తాంగా?” అన్నది మరొక సన్నని ఎలిక.

“ఇవి పోతే యింకోరకం పిక్చర్లు వస్తాయి. మునిగి పోయిందేమీ లేదు” అన్నది పొట్టితొక ఎలిక.

“ఏమైనా మార్పు మంచిదే. నా చిన్నతనంలో దిక్కుమాలిన పౌరాణిక చిత్రాలు చూసేవాళ్ళం. ఆ తర వాత సాంఘిక చిత్రాలన్నారు. ఇప్పుడు జానపద చిత్రా లంటున్నారు. ఈ విధంగా పిక్చర్లు మారుతుంటే తారలు

కూడా కొత్తవాళ్ళు రావటానికి వీలవుతున్నది" అన్న దొక గూని ఎలిక.

"నాకు మరేం అభ్యంతరం లేదుగాని ఈ జానపద చిత్రాలు చాలా అవినీతిని ప్రేరేపిస్తున్నాయి సెన్సారున్న దన్న మాటేగాని" అని మరొక ఎలిక అందుకున్నది.

ఈ సంభాషణలోకి పట్నంబావ ప్రవేశించాడు.

"ఏమైనా, ఆ వెనకటి పౌరాణిక చిత్రాలతో ఇవేవీ పోలవ్వలెద్దురూ! ఎంత హాయిగా ఉండేది అవి చూస్తుంటే" అన్నాడు పట్నంబావ.

"చిత్రాల్లో నీతిఉండాలి. ఈ పొడ్యూసర్లు డబ్బు దాహంతో తుక్కు-చిత్రాలు తీస్తున్నారు మరీనూ!" అన్నది మొదటి ఎలిక.

"అయితే చూడండి. నాయన్లూ, మీరు ఏం మాట్లాడుకుంటున్నారో నాకేమీ అంతుబట్టటంలేదు" అన్నాడు మామ నిస్సంకోచంగా.

పట్నంబావ మాట్లాడితే ఆశ్చర్యపడనివాళ్ళు వైతు మామ మాట్లాడేసరికి కొయ్యబారినట్టయిపోయినారు.

"మేం సినిమాలను గురించి మాట్లాడుతున్నాం" అన్నది లావుపాటి ఎలిక. "పొడ్యూసర్లు తమకు ఎక్కువ లాభంవచ్చే పిక్చర్లుతీస్తారా? మనం కావాలన్నవి తీస్తారా? మీరే చెప్పండి తాతగారూ!"

తన యీడు ఎలిక తనను తాత అనేసరికి మామ ఒక్కసారి చకితుడైనాడు.

'ఎవరి లాభంకోసమో నువ్వారాటపడతా వెందుకు పోనిస్తూ, ఇంతమంది తీరిగ్గాచేరి కూటికిగాని పోచికోలు కబుర్లు చెప్పుకోటానికేనా ఈ పార్కు పెట్టింది? చాలు, చాలు! ఎవరన్నా వింటే నవ్విపోతారు" అన్నాడు మామ మందలింపుగా.

మిగిలిన ఎలికలకు కోపంవచ్చి మామను చడామడా నాలుగు మాటలూ అన్నారు.

'ఇది పబ్లిక్కు పార్కు! మా ఇష్టం వచ్చింది మేం మాట్లాడుకుంటాం. అచ్చగా తిండిగురించే పొద్దస్తమానం మాట్లాడుకునేటందుకు మేం పల్లెటూరి రైతులం కాం. మాకు కళలో ఆసక్తివుంది. మేం ఉన్నత సంస్కారం కలవాళ్లం' అన్నారు వాళ్ళు.

'మీ ఉన్నత సంస్కారం ఏడిసినట్టేవుంది. ఎవరి సంస్కారం తెచ్చి నెత్తినేసుకుని, ఎవరి సమస్యల్నిగురించో కిందామీదా పడుతూ వెధవ జీవితాలూ, మీరూనూ!' అన్నాడు మామ, ఎట్టివాళ్ళనైనా మందలించే అధికారం కలిగివున్న ధీమాతో.

'ఏమిటి, మాకీ పీడ!' అని వాపోయింది బక్కచిక్కిన ఎలిక.

'పోదాం పద బావా,' అన్నాడు పట్నం బావ, ఇక అక్కడ ఆట్టేసేపు నిలవటం భావ్యంకాదని గ్రహించి.

ఇవతలికి వచ్చిన తరవాత పట్నం బావ మామకు బస్తీపద్ధతులను గురించీ, మర్యాదలను గురించీ చెప్పటానికి

ప్రయత్నించాడు, బస్తీలో అట్లా ఒకరిజోలికి ఒకరుపోరు. కాసు పోకకోసం నలుగురూ చేరినప్పుడు లోక వ్యవహారాలన్నీ మాట్లాడుకుంటారు. వాటి నెవరూ విమర్శించరు. పనికిమాలిన విషయాలను గురించి ఎంత బాగా తెలిస్తే అంత లోకజ్ఞానం ఉన్నట్టు.

ఈ సిద్ధాంతాలను మామ ససేమిరా ఆమోదించ లేదు. ఇదేం సంఘమన్నాడు తనకుమాలిన ధర్మం ఏమిట న్నాడు. కష్టపడి పనిచేసే ఎలికకు పోచికోలు కబుర్లు చేప్పే అవకాశ మెక్కడ వుంటుందన్నాడు.

ఇద్దరూ కలిసి అంతదూరం పోయేసరికి అక్కడ మరొక జట్టుచేరి మాట్లాడుకుంటున్నారు. వారిదగ్గిరికిపోవటం పట్నం బావకు మంచిదికాదని తోచింది. కాని మామ వాళ్ళవేపే దారితీశాడు.

ఈ కిందివిధమైన సంభాషణ వారి చెవులపడింది.

ప్రస్తుతం గల రాజకీయ సమస్యల్లో మనకు అతి ముఖ్యమైనది అధికాహారోత్పత్తి సమస్య అనటానికి సందే హాము లేదు.

'నా చిన్నతనంలో ఇంత తిండికొరత ఎరగం. రాత్రి వేళ ఎటు పోయినా తట్టలకొద్దీ ఆహారం దొరికేది. నా అను మానం ఈ ఆహారకొరత రేషనింగువల్ల ఏర్పడుతున్నదని.

'అట్లా అనకులే. రేషనింగు లేకపోతే పంటలు పండే చోట ఆహార సమృద్ధి ఉండొచ్చుగాక. ధనికుల ఇళ్ళల్లో ఆహారం పుష్కలంగా వుండొచ్చుగాక. ఈ మహాపట్నంలో మనలో చాలమంది మాడి చచ్చేపోతాం.'

'నువ్వెంతా కంగారుకబుర్లు చెబుతావు! మా ఇంట్లో రోజూ దొంగ బియ్యం కొంటారు. రేషనింగు పోవలసిందే!'

'నువ్వు ధనికవాదం చేస్తున్నావు. మనజాతిలో అధిక సంఖ్యాకులు బీదల కొంపల్లో తలదాచుకుంటున్నారు. గాని ధనికుల కొంపల్లో కాదు. నాకు బాగా జ్ఞాపకం నా స్నేహితుడొకడు చాలా గొప్పవాళ్ళ ఇంట్లోవుండేవాడు. ఎవరమూ తినని వెన్నలూ, రొట్టెలూ, ఆమ్లెట్లూ, మాంసాలూ తాను తింటున్నాననీ, బీరూ, విస్కీ, షాంపేన్ తాగుతున్నానని కోసేవాడు. అక్కడ వదిలి రారా అంటే విన్నాడు కాదు ... వాణ్ణి విషంపెట్టి చంపేశారు. వాడికోసం ఎన్ని పన్నాగాలు పన్నారో చెప్పలేం. ఆఖరు రోజుల్లో వాడు వెర్రెత్తినవాడల్లే మృత్యుదేవత పిలుపు ఆలకిస్తున్న వాడల్లే కనుపించేవాడు. తరిచి అడగగా, 'ఇవాళ మీసంవాసిలో చావు తప్పింది. మొన్నో రోజునకూడా చావు తప్పి కన్ను లొట్టబోయింది.' అని బయటపెట్టాడు. అఖరుకు చావనే చచ్చాడు. ఎన్నయినా చెప్పు, అమాయిక పేద ప్రజలే మన మిత్రులు.'

'ఎన్నయినా చెప్పు ఈ రోజుల్లో ఆహారం కనిపించటములేదు. తినటానికి వెనక ఎన్నడూ కనిపించనంత సాహిత్యం మాత్రం కనిపిస్తున్నది. నేనిప్పుడు చాలావరకు దానిమీదే ఆధారపడుచున్నాను.'

'ఆఁ, దాన్ని సాహిత్యమనికూడా అంటావేమిటి? పత్రిక లేగా? వెనక పుస్తకాలుండేవి, వాటిని భద్రంగా

దాచేవాళ్ళు. కష్టపడి కొంచెమే రుచిచూసినా ఉల్లాసంగా ఉండేది.'

'సాహిత్యం మెదడుకు మంచిదంటారు నిజమేనా?'

'అయితే అవునేమోగాని ఈ వీథుల్లో గాలికి ఎగురుతూ ఉండే పత్రికలు తింటే నమ్మకంగా జబ్బుచేస్తున్నది.'

'అదేమిటి? సెక్సు పత్రికలూ, సినిమా పత్రికలూ చాలా సరదాగా ఉంటాయిటగా?'

'మొదట బాగానే వుంటుందిగాని రానురాను తిండి మీద హితవుకూడా పోతుంది.'

'నా చిన్నతనంలో పుస్తకాలుండేవంటే అందులో చాలా మంచి సరుకుండేది. వాటిమీద గౌరవం ఉంచి జాగ్రత్తగా దాచుకునేవాళ్ళు. అందుచేత అతిగా తినటాని కుండేదికాదు. ఒక్కొక్క పుస్తకములో ఒక్కొక్క మాధుర్యం వుండేది. ఇప్పుడీ పత్రికలు తేరగా దొరుకుతు న్నాయనీ, అవతల సరిఅయిన తిండి అందటంలేదనీ అతిగా తింటే జబ్బులు చేసుకొంటున్నాయి. అదీకాక—ఏం పత్రికలు? అన్నీ ఒకటిగానే ఉంటాయి. ఒకదాని రుచే రెండోదానికిన్నీ!

ఈ పత్రికలు తినటంలో అంతో ఇంతో నిషా ఉంటుందేమో అనుకుంటా. మా స్నేహితుడొకడు పత్రిక దొరికితే పంటకొరకకుండా పోనివ్వడు. అదేమిటోయంటే అందులో మజా వుంది లెమ్మంటాడు.'

మామా, పట్నం బావకూడా ఈ సంభాషణలు అంత దూరంనుంచే విన్నారు.మామ ఒక్కడుగు ముందుకు

వేయటంచూసి, 'మనకెందుకు, గోదాంపద బావా' అన్నాడు పట్నం బావ.

'ఓరి ఉండరా! మీ పట్నం వాళ్ళకున్న తెగులే ఇది. ఎవరికీకాని సంభాషణలు ఆసక్తిగా వింటారు. నలుగురు బుద్ధిమంతులు కూచుని పనికొచ్చేమాటలు మాట్లాడుతుంటే వినలేరు. వాళ్ళు చూడు, ఎంత మంచి విషయాలు చెప్పు కుంటున్నారో!' అన్నాడు.

'వాళ్ళు రాజకీయాలు మాట్లాడేవాళ్ళు' అన్నాడు పట్నం బావ.

'అంటే?'

'సంఘాన్ని గురించీ, పరిపాలన గురించి ప్రభుత్వా లను గురించీ మాట్లాడతారు.'

'మాట్లాడనీ, విందాం తప్పేం?' అన్నాడు మామ.

'ఏమిటో ఈ రాజకీయాలు' అని పట్నం బావ నసుగుతుండగానే వినిపించుకోకుండా బైతు మామ ముందుకు వెళ్ళిపోయినాడు. పట్నం బావ ఆయన్ను అనుసరించక తప్పిందికాదు.

7

పట్నంబావ చెప్పినమాట నిజమే. అక్కడ సాగే సంభాషణ రానురాను తీవ్ర రాజకీయాల ధోరణి అవలం బించింది. మామ తన జీవితములో చాలావు కొట్లాటలే

చూశాడుగాని ఇంత తర్జనభర్జన వాగ్వాదము ఎన్నడూ వినలేదు. కేవలం సిద్ధాంతాలు ఇంత ఉద్రేకాన్ని రెచ్చగొడతాయని ఆయన కలలోకూడా ఊహించలేదు.

'ఈ ప్రభుత్వం ఆహార సమస్యను పరిష్కరించదు. ఎట్లా పరిష్కరిస్తుంది? దున్నేవాడిదే భూమి అన్న సిద్ధాంతాన్ని ఆమోదిస్తేనేగాని ఆహార సమస్య పరిష్కారం కావటానికి విఘ్నేశ్వర పూజకూడా కాదు. భూస్వాములిన్నీ, జమీందార్లనీ బలపరుస్తున్నారు. ఇదెట్లా కుదురుతుంది?'

'నువ్వనేదేమిటి? ఎవళ్ల నోటనన్నా మట్టిగొడితే గాని సమస్యా పరిష్కారం కాదంటావు, పోరా రష్యావాడా!'

'మధ్య నాదేంపోయింది? జమీందార్లనోట మట్టిగొట్టటం ఇష్టం లేకపోతే మిగిలిన వాళ్లందరి నోటా మట్టిగొట్టూ! తింటూనే ఉన్నారుగా రేషను బియ్యం?'

'సమస్యను సౌమ్యంగా పరిష్కరించుకోవటమంటూ లేదేమిటి?'

'ఉచ్చు మెల్లిగా బిగించుకుంటే ప్రాణంపోదని నీ వాదం! హుఁ!'

ఇంతవరకు మౌనంగావున్న బొంగురుగొంతు ఎలిక సవరించుకుంది.

'మనకు ప్రస్తుతం కావలసింది క్రమబద్ధమై, ఒడుదుడుకులు లేని ప్రజా జీవితం, అరాచకంవల్ల మనకు స్వేచ్ఛ ఎక్కువ ఉంటుందని కొన్ని బుద్ధిమాలిన ఎలుకలు అనుకోవచ్చు. అది శుద్ధపొరపాటు. అరాచకంవల్ల మనకు లభించే స్వేచ్ఛ, చావు స్వేచ్ఛ. అది మన జాతియొక్క వినాశనానికే

జారిపోతుంది. మనం వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాన్ని కొంత హద్దులో ఉంచి తేగాని ప్రజాస్వామికాన్నయినా అమలు చేయలేం.... చూడండి కిందటిసారి ఈ పట్నంలో యుద్ధభయం వచ్చినప్పుడు వందలాది ఇల్లు ఖాళీపడ్డాయి. నాకు బాగా జ్ఞాపకం. మేం బలే సంతోషించాం. పగలయేది, రాత్రయేది యథేచ్ఛగా తిరిగే వాళ్ళం. పట్టపగలు వీధుల్లో చెడుగుడూ, చెర్‌పట్టీ ఆడాపుకుంటే నమ్మండి. కాని ఈ స్వేచ్ఛ ఎందుకైనా పని కొచ్చిందా? ఎక్కడా తిండి లేదు. చచ్చే కరువు. అందరం నీరసించిపోయాం. ఆ స్వేచ్ఛ మా అవసరాలు తీర్చలేక పోయింది. మళ్ళీ జనం తిరిగి రాసాగారు. ఖాళీఇళ్లు నిండ సాగాయి. మా స్వేచ్ఛ అరికట్టింది. కాని మళ్ళీ జీవితం క్రమబద్ధమయింది. తిండి దొరికింది.'

ఇంకో కీచుగొంతు ఎలుక అందుకుంది. 'పెదనాన్న చెప్పిందాంట్లో అబద్ధం లేదు. కాని ఆయన ప్రజాస్వామ్య మంటున్నాడే అది ప్రస్తుతం పెద్ద అబద్ధం. ధనిక స్వామ్యం ఎట్లా సాగుతుంది? ధనికులు ప్రజలను యథేచ్ఛగా పనులు చేసుకోనివ్వరు. వాళ్ళ శ్రమ ఫలితం వాళ్ళకి దక్కనివ్వరు. సంఘంలో కల్లోలాలు తెప్పిస్తారు.యుద్ధాలు తెచ్చిపెడతారు. అశాంతి తెచ్చిపెడతారు.ఏ సిద్ధాంతాలపైనా ప్రభుత్వాన్ని సాగనివ్వరు. ధనికవాదంలో అశాంతీ, అరాచకం ఇమిడి ఉంది. ధనికవాదం క్రింద క్రమపరిపాలన అసాధ్యం. ఉదాహరణ చూడండి. న్యాయశాఖను స్వతంత్రం చేస్తున్నామన్నారు. ఒక బాధ్యతగల ప్రజా మంత్రి,'మేం పట్టుకున్న వాళ్లే దొంగ వ్యాపారస్తులు. మా పోలీసులు కాల్చిన వాళ్లే

కమ్యూనిష్టులు' అంటాడు! ఇంతకంటె అరాచకం ఎట్లా ఉంటుంది? అందుచేత నిజమయిన ప్రజాస్వామికం రావాలంటే సోషలిష్టు విధానంలో కమ్యూనిజం ఏర్పడి తీరవలసినదే."

"నినాదాలు వొట్టి అర్థంలేని మాటలు! కమ్యూనిజం మనకు ప్రబల శత్రువు. కాస్త ఆలోచిస్తే రుజువవుతుంది" అన్నారు మరొకరు. "ప్రజాస్వామికంలో కొద్దిమందికే ఆస్తి హక్కులుంటే మనం ఇట్లా తల్లడిల్లి పోతున్నామే, కమ్యూనిజంలో అందరికీ ఆస్తిహక్కు లుంటాయి. అప్పుడందరూ మనకు పరమ శత్రువులే అవుతారు. మనకు ఏ దరిద్రులైతే ఆప్తులని ఇవాళ అనుకుంటున్నామో ఆ దరిద్రులు ఆనాడుండరు. అప్పుడు మనగతి ఏమిటి?"

మామకి వాదం అర్థం కావటమే కాక సబబుగా కూడా కనిపించింది.

కీచుగొంతు మళ్ళీ మాట్లాడసాగింది.

"మనిషి వస్తుతహా మనకు విరోధి అన్న వుద్దేశంతో మాట్లాడుతున్నావు. ఇది అబద్ధం. మన ఉనికికి అతి ముఖ్యమైనది సమృద్ధి అయిన సంపద. సమాజంలో ఉత్పత్తి శక్తులు పైచూపు చూస్తూన్నంత కాలమూ మనకు పూర్తి క్షేమం ఉన్నది. సామాజిక మానవుడు తన పొట్ట తాను పోసుకునేశక్తి హస్తగతం చేసుకున్న తరవాత మన చిన్న పొట్టలనుచూసి అసూయ పడడు. వర్గ సంబంధాలు ఉత్పత్తి సాధనాలపైగల హక్కులతోపాటు మారుతాయని మార్క్సు గట్టిగా చెప్పాడు. ఇది అక్షరాల నిజం. ఉత్పత్తి

నిర్విఘ్నంగా అభివృద్ధి అయేది ఎక్కడ? ధనిక స్వామ్యం లోనా? ఎందుకీ తెలియని కబుర్లు?"

"ఈ రష్యాను పత్రికలు తిని ఇటువంటి దుర్బుద్ధులు వంటపడుతున్నాయి."

"అమెరికను పత్రికలు తిని తెచ్చుకునే రోగాల మాటేమిటి?"

"రష్యా పత్రికల్ని అమ్మకుండానూ, కొనకుండానూ చేస్తే దేశం క్షణంలో బాగుపడుతుంది."

"అంబ పలుకుతున్నది! అదీ అసలైన ధనికవాద ప్రజాస్వామికం."

"ప్రజాస్వామికంకింద వాటి విక్రయం నిషేధించటం సాధ్యం కాకపోతే వాటిని కొనేవాళ్ళని మక్కెలు విరగ దన్నితే సరి! రోగం వదిలిపోతుంది."

"అవు నన్నయ్యా! నీ ప్రజాస్వామికం ఫాసిజంకు తోబుట్టువు. అదే నేనూ అంటున్నాను."

"ఒకచెంప ఈ రష్యా పత్రికలు అరాచకం తెచ్చి పెడుతుంటే నువ్వేమిటో సిద్ధాంతాలు చెబుతా వేమిటి?"

"నువ్వు చెప్పే పనులన్నీ జరుగుతూనే ఉన్నాయి. అక్కడ ధర్మం నాలుగు కాళ్ళా నడిచి, అందరు సుఖంగా తిని కడుపులో చల్ల కదలకుండా కూచున్నారని నీ భ్రమ. సిద్ధాంతాలంటే అంత విద్వేషం దేనికి? సిద్ధాంతం లేకుండా ఆచరణంటూ ఎక్కడన్నా ఉందీ?.... మన గర్భశత్రువు లైన పిల్లులు పాలు తాగుతూ కళ్ళు మూసుకుంటాయి.

ఆ అలవాటే మనం కూడా ప్రారంభించామంటే ఎంతవరకు దిగజారామో ఊహించుకోవచ్చు.”

రాను రాను మాటలు చురుకెక్కాయి. ఒకరు స్టాలిన్నూ, మరొకరు ట్రూమన్నూ, ఒకరు రష్యానూ, మరొకరు అమెరికానూ తిట్టుకున్నారు. ఒకరు యుద్ధాన్నీ మరొకరు శాంతినీ తిట్టేదాకా వచ్చింది.

ఈ తిట్లూ, శాపనార్థాలూ మామకు రుచించలేదు. మొట్టమొదట చర్చవల్ల మామకు చాలా విషయాలు కొత్తవి తెలిశాయి గాని ఈ తిట్లవల్ల ఏమీ క్రొత్తవిషయాలు తెలియలేదు.

మామ కదిలే ధోరణిలో ఉండుట చూసి పట్నం బావ పక్కనే ఉన్న కాఫీహోటలుకేసి దారితీశాడు.

రోడ్డు దాటుతూ పట్నంబావ “ఆ వెధవసంభాషణ నువ్వింతసేపు ఎట్లా విన్నావోగాని నాకు తగని తలనొప్పి” అన్నాడు.

మామ నడిరోడ్డులో ఆగి నిశ్శబ్దంగా ఉన్న రోడ్డుకేసి రోడ్డువెంట వెలిగే దీపాలకేసి చూస్తూ, తన బావమరిది అన్న మాటలు వినిపించుకోలేదు.

“ఈ పట్నంలో ఎంత అందం ఉన్నది, నేను కనిపెట్టలేక పోయినాను!....కాని ఇది దగా. దీని అట్టడుగున నిజమైన శాంతిలేదు. రాకసులూ, దయ్యాలూ నిద్రపోతుంటే ప్రశాంతత ఉంటుంది. కాని ప్రశాంతత కాదు,” అన్నాడు మామ, తనలో తాను మాట్లాడుకుంటునట్టుగా.

"ఆకలి దహిస్తున్నది. పోయి ఏమన్నా తినటానికి ఉన్నదేమో చూదాం" అన్నాడు పట్నంబావ.

హోటలు నిశ్శబ్దంగా ఉంది. పగలల్లా గొంతులు పగిలేట్టు అరిచి, కాళ్ళు పడేట్టు తిరిగి, చేతులు విరిగేట్టు ఫలహారా లందించిన దౌర్భాగ్యులు ఒళ్ళు మైమరచి మహారాజులు పొందలేని నిద్రాసౌఖ్యంలో ఉన్నారు.

బావమరుదు లిద్దరూ ముందు పాకశాల ప్రవేశించారు. అక్కడ చాలా వేడిగా ఉంది.

"ఆ భాండీలో నూనె చూడు. హోటలు తెరిచిన రోజున దాన్లో పోసిన నూనె మళ్ళీ తీయలేదు. రోజూ దానికి కొత్తనూనె కలుపుతుంటారు ఈ డబ్బాలనిండా రకరకాల పిండి ఉంటుంది. ఆ టిన్నులన్నీ నూనెటిన్నులే."

మామ పట్నంబావ చెప్పేది వింటూ పాకశాల అంతటా కలయదిరుగు తున్నాడు. అన్నిటి మీదికి ఎక్కి దిగుతున్నాడు. ప్రతిదీ వాసన చూస్తున్నాడు ఒకమూల ఉల్లిపాయలూ, పచ్చిమిరపకాయలూ, బంగాళాదుంపలూ, ముల్లంగి దుంపలూ, చిక్కుళ్ళూ మొదలైనవి పోగేసి ఉన్నాయి. మామ అన్నిటినీ రుచి చూశాడు. ఇన్ని కూరలు ఒక్కసారి కనిపించేసరికి మామకు పరమానంద మయింది.

"ఇదేమిటబ్బా, మంచి సువాసనగా ఉందీ?" అంటూ మామ సబ్బు కొంత గీకి రుచి చూశాడు. మొదట మొదట బాగానే ఉన్నట్టుంది గాని క్షణంలో మొహం మొత్తింది.

"ఇక్కడేముంది? అవతలి గదికి పోదాం పద" అన్నాడు పట్నంబావ.

అవతలి గదిలో నేలమీద రకరకాల తినబండారాలు పడివున్నాయి. తీపిసరుకూ, పకోడీలూ, బూందీ, గారె ముక్కలూ, బజ్జీతుంపులూ ఇంకా ఏమేమిటో ఉన్నాయి.

మొట్టమొదట తామొక్కర్తప్ప ఇంకెవ్వరూ లేరను కున్నాడు గాని త్వరలోనే ఈ భ్రమ నివారణ అయింది. ఇంకా చాలా ఎలుకలు కుర్చీలకిందా, బల్లలకిందా కూర్చుని ఏవేవో తింటున్నాయి. మామకు వాళ్ళ పరి చయం చేసుకోబుద్ధి అయింది. కాని పట్నంబావ ఎంత మాత్రమూ ఒప్పుకోలేదు. విసురుగా పరిగెత్తవద్దనీ, అవీఇవీ ఎక్కి దూకవద్దనీ కూడా పట్నంబావ మామకు సలహా ఇచ్చాడు.

"ఎంతసేపూ ఎవరికి వారేనా?" అన్నాడు మామ విసుగ్గా.

"కాకపోతే ఏమిటి? ఇక్కడ చాలా వ్యత్యాసా లున్నాయి. గొప్పయింటి ఎలుకలు కొద్దియింటి ఎలుకలను చిన్నచూపు చూస్తాయి. ఒకరిచేత ఒకమాట ఎందుకనిపిం చుకోవాలి, ఎవరి మానాన వారుంటే ఎవరి మర్యాద వారి కుంటుంది. అటువంటి ఆచారం ఉంది. కనకనే ఇక్కడ ముందు పరిచయం కోరేవాళ్ళు లోకువ వవుతారు."

ఇద్దరూ కలిసి బీరువాపైకి ఎక్కారు. బీరువాకు అద్దా లున్నాయి. అద్దాల తత్వం తెలీక మామ లోపల కనిపించే తినుబండారాలమీదికి లంఘించి ముక్కు గట్టిగా చితక

గొట్టుకున్నాడు. పట్నంగావ అద్దాలను గురించి మామకు తెలియచెప్పాడు.

"ఈ అద్దాలు పట్నం బతుక్కు తగ్గట్టే ఉన్నాయి. అన్నీ ఆకర్షించేటట్టుగా ఎదట ఉండటమూ, అందుకోబోతే మొహం పగలటమూనూ, ఏమిటీ కపట నటన ?" అన్నాడు మామ ముక్కు రుద్దుకుంటూ.

"అద్దంలోనుంచి కనిపించే కపటనటన చూడు. ఈ సరుకంతా రేపు తాజాసరుకులో కలిసిపోతుంది. ఆ గంగాళములో సాంబారుంది. అది రేపు వేడిసాంబారులో చేరిపోతుంది."

"అచ్ఛాలతో లుచ్ఛాలు చేరుతారందూ !"అన్నాడు మామ విరక్తిగా.

బాగా పొట్టలు నింపుకొని బావమరదు లిద్దరూ ఇంటి దారి పట్టారు.

8

ఇంటి దగ్గిర ముసలావిడ కునుకుతూ, కళ్ళు తెరుస్తూ ఉన్నది. ఒకసారి ఆవిడ దృష్టి సారించి చూచేసరికి ఎదురుగా ఏవో జిగాల్న మెరిసింది. ఆవిడ బలవంతాన కదిలి దాని దగ్గిరకి వచ్చింది. అదొక వింత వస్తువు. దానిలోపల ఒక రొట్టెముక్క వేళ్ళాడుతున్నది. ఆ రొట్టెముక్కనుంచి కమ్మని వెన్న వాసన కొడుతున్నది. ఆ వెన్న ఆ ముసలి

హృదయాన్ని కూడా ఎంతో ఆప్యాయంగా పిలుస్తూ, 'రా! వచ్చి నన్ను రుచి చూడు!' అంటున్నది. ఆ పిలుపుకు ఆవిడ రక్తం సుళ్ళు తిరుగుతున్నది.

కాని ఆ రొట్టెముక్కను చేరే ఉపాయంలేదు. దాని చుట్టూ సన్నని గట్టి చువ్వలు కటకటాల్లాగా వున్నాయి. చువ్వలు మహా అందంగా, నున్నగా పైనా, కిందా వొంపులు తిరిగి వున్నాయి. ఆవిడ బోనుచుట్టూ ఒక ప్రదక్షిణం చేసి వచ్చి ఒకచోట కూర్చుని వాసనతో సంతృప్తి పడుతున్నది.

ఈ సమయంలో బాలుడు వచ్చాడు. బోనుచూసి ఆశ్చర్యంతో ఆగాడు వాడికూడా వాసన తగిలింది. బోనుమీదికి ఒక్క దూకు దూకాడు. ఎన్నోసార్లు దాని మీదికి ఎక్కాడు, దిగాడు బోను చువ్వలు కొరికాడు. అవి కొరుకుడు పడలేదు. బాలుడి ప్రాణం తల్లడిల్లిపోతున్నది. ఆ రొట్టెముక్క నోట పడేదాక వాడికింకో ఆలోచన బుర్రకెక్కదు.

"లాభం లేదురా నాయనా!" అన్నది ముసలావిడ. బాలుడు వినిపించుకోలేదు.

తీరా బాలుడు లోపలికి ఎట్లా వెళ్ళాడో ముసలావిడ చూడనేలేదు. ఒక క్షణం బోనుమీద వున్నవాడు, గారిడీలాగా మరుక్షణం బోనులో వుండి రొట్టెను ఆత్రంగా తినేస్తున్నాడు. చూస్తుండగానే రొట్టె హరించుకుపోయింది. వాడి ఆకలీ ఆత్రమూ కూడా చల్లారాయి. వాడు బయటికి రావటానికి చూశాడు. కాని బయటికి దారి ఎటో తెలియదు.

శానం ఎట్లా లోపలికి వచ్చింది కూడా వాడికి తెలీదు. వాడి అంతరాత్మలో ఏ మూలో సన్నగా భయం ప్రారంభ మయింది. కాని ఇంతలో వాడి తల్లీ, కొందరు పిల్లలూ తిరిగి వచ్చేసరికి మళ్ళీ ధైర్యం వచ్చింది.

"ఒసే మనవాడు చూడవే, కడవంత రొట్టె కమ్మగా తిని ఎట్లా లోపల కూర్చున్నాడో! అన్నది ముసలావిడ కోడలితో.

"అందులో దూరా వేమిట్రా ? రా బైటికి" అన్నది తల్లి.

"నేనురాను. నేనిక్కడేఉంటా," నాయిష్టం అన్నాడు బాలుడు. తనకు బయటికి రావటం చాతకా లేదన్నది తల్లి ఊహించటం వాడికిష్టం లేదు.

"ఓరీ ! లోపలి కెట్లా వెళ్ళావురా ? ఎక్కడా దారి లేదే ?" అన్నారు పిల్లలు ఆశ్చర్యంతో.

"అదే గమ్మత్తు"

"మా కూడా చెప్పవూ ?"

"ఎంతాశే !"

"కొంచెం చెప్పరా !"

"చాతయితే మీరే కనుక్కోండి !" అన్నాడు బాలుడు. లోపల ఒక్కడే అయిపోయినాడు. ఇంకెవరన్నా కూడా వస్తే తనకు తోడుంటుందని ఒక ఆశా, లోపలికి వచ్చేదారి కనుక్కోవచ్చునని మరొక ఆశా వాణ్ని పట్టు కుంద. అయితే మిగిలిన వాళ్ళెవరూ లోపలికి పోవాలని

ప్రయత్నించలేదు. లోపలినుంచి ఏదో చెప్పరాని భయం తన్నుకొస్తున్నది. కాని మిగిలినవాళ్ళు తననుచూసి అసూయ పడుతున్నారనీ, అందుచేత తనకేమీ భయంలేదనీ బాలుడు తనకు తాను ధైర్యం చెప్పుకోసాగాడు.

ఇంతలో అక్కడికి పట్నం బావా, మామా తిరిగి వచ్చారు. బోనూ, బోనులో పిల్లాడూ కనపడగానే పట్నం బావకు కాళ్ళుచల్లబడ్డాయి. ఆ బోనేమిటో పట్నంబావ ఎరుగును.

"ఒరే అదేం పనిరా? దాని జోలికెందుకు పోయినా వురా?" అన్నాడు పట్నం బావ వొణుకుతున్న గొంతుతో.

తండ్రి గొంతు చెవిని పడగానే బాలుడు అణుచు కుంటూ ఉన్న భయం కాస్తా ఒక్కసారిగా పైకి తన్నింది. కాని వాడు దర్పంకొద్దీ "నాయిష్టం! కావాలనే లోపలికి వెళ్ళాను! నేను బయటికూడా రాను. ఇందులోనే వుం టాను." అన్నాడు.

పిల్లలందరూ గొల్లున నవ్వారు.

"నేను టార్జాన్‌ని! ఆ-ఆఉఆ!"

పిల్లలు మళ్ళీ నవ్వారు. బాలుడి తల్లికూడా చిరునవ్వు ఆపుకోలేకపోయింది బోనంటే ఏమిటో ఆవిడకి సరిగ్గా తెలియదు.

మామకు లోపల మహాగ్ని ప్రజ్వరిల్లుతున్నది. ఎవరి మీదో తెలీదు. ఎందుకో తెలీదు యిదంతా తప్పు! వీడీ బోనులో ఇరుక్కోవటం తప్పు! వీడుమాట్లాడేదంతా తప్పు. మిగిలినవాళ్ళు హర్షించటం తప్పు! మొత్తం అంతా తప్పే!"

అని మామ అంతరాత్మ ఆక్రోశిస్తున్నది. ఆయన బోను చుట్టూ శ్రద్ధగా తిరిగాడు. లోపలికి వెళ్ళే ద్వారమేదో ఆయనకు తెలిసింది. మెల్లగాఅడుగులు వేసుకుంటూ చువ్వల వంపునుబట్టి లోపలికి పాకాడు. కాని కింద రేకు కిందకి కిందకి కొంచెం దిగింది. మామ ఒళ్ళంతా చెప్పరాని భయంతో జలదరించింది. రెండో కాలితో బోనుచువ్వను గట్టిగా పట్టుకుని నొక్కాడు మామ. బాలుడు బిళ్ళమీద పెట్టిన కాలు మరికాస్త గట్టిగా పట్టిపట్టని కంత ఏర్పడింది.

"బయటికి రా పుండాఖోర్ ?" అన్నాడు మామ, చీలిన వెదురు గొట్టంలాంటి గొంతుతో.

అదివరికల్లా బాలుడు ప్రకటించినదర్పం హరించుకు పోయింది. వాడు గబగబా ముందుకొచ్చి తన కాలితో బిళ్ళను పూర్తిగా అదుక్కునొక్కి బోనువాకిలికీ, మామకూ మధ్య ఉండే సందులోనుంచి బయటపడటానికి కంగారుతో కూడినయత్నం చేశాడు. బిళ్ళమీద వాడి కాళ్ళు జారాయి.

"భద్రం, భద్రం! నన్ను లోపలికి లాగేవు! కంగారు పడకు. ఉపాయంగా రా! నన్ను గట్టిగా పట్టుకో, అల్లా ! పక్కనున్న చువ్వ నోటితో పట్టుకో, నేను కొంచెం వెనక్కుపోయి నీకు దారియిస్తా !" అని మామ హెచ్చరించాడు.

అతికష్టంమీద బాలుడు బయటపడ్డాడు.

మరో క్షణం మిగిలిన వాళ్ళంతా బాలుడిచుట్టూ చేరి వాణ్ణి పొగడసాగారు. "ఎంత ధైర్యం గలవాడివి రా!...

ఇంకోళ్ళయితే బయటికి రా లేకపోదురు."

బాలుడు గప్పాలు కొట్టాడు.

"ఇంకాస్సే పుందామనుకున్నా,మావ వచ్చి అంతా పాడుచేశాడు. మీరంతా రారేమో, హాయిగా అందులోనే పడుకుని నిద్దరపోదా మనుకున్నా,అందులోనుంచి చూస్తుంటే మీరంతా జైల్లో ఉన్నట్టు కనబడ్డారు నాకు!"

వాడి ప్రతిమాటకూ మిగిలిన వాళ్లంతా ఒకటే ఆనందించటం. వాళ్ళనూ, వాళ్ళ మాటలనూ చూస్తున్న కొద్దీ మామ కేదో చెప్పరాని పికారం, విరక్తి,నీరసం కలగ సాగాయి. ఆయన ఎటో తెలియకుండాఅక్కణ్ణుంచి బయలు దేరాడు....

బోనులోపడిన ఎలుక తప్పించుకుపోవటం అందరూ అనుకొన్నంత అపూర్వం కాదు. కాని ఆ యింటివాళ్ళు మర్నాపు అటకమీదినుంచి బోనుతీసి అందులో ఎలుక లేకుండానే రొట్టెముక్క మాయమయినందుకు ఎన్నోసార్లు ఎంతోమందికి విడ్డూరంగా చెప్పుకున్నారు.

"తస్సదియ్యా! ఈ పట్నం ఎలుకలు ఎన్ని విద్యలు నేర్చాయో! వీటికూడా పట్నం నీళ్ళు వంటబట్టాయన్న మాట!" అని వాళ్ళు విసుగు లేకుండా ఆశ్చర్యపడ్డారు...

9

బైతుమామ తన యిల్లు చేరుకునేప్పటికి బాగా అంత పొద్దెక్కింది.

"నిన్నల్లా అవుపించకనే పోతివి. ఎక్కడి కెళ్ళావు మామా!" అని చాలామంది పలకరించారు.

"పట్నం వెళ్ళా!" అని వాళ్ళందరికీ మామ సమాధానం చెప్పాడు.

"ఎట్లా ఉంది పట్నం జీవితం ?"

"ఆఁ, మనవాళ్ళు ఆత్మహత్య చేసుకునేటందుకు రకరకాల విద్యలు నేరుస్తున్నారు." అన్నాడు మామ.

ఇంతకంటె ఆయన ఎవరికీ పట్నంగురించి ఏమీ చెప్పలేదు.

.... —— ....